

คณะวิทยาการจัดการ

โครงการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน หมู่ที่ 2 บ้านเนินสะอาด ตำบลเมืองไผ่ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

สัญลักษณ์บ้านเนินสะอาด

อาชีพหลักของชาวบ้านในพื้นที่คือการทำเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าว

ผลิตภัณฑ์ชุมชน (ข้าวเม่า)

กระบวนการแปรรูปของกลุ่มวิสาหกิจข้าวเม่าน้ำนม 100% ยังคงใช้ “ครกกระเดื่อง” เพื่อให้คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของการ “ตำข้าว” เป็นภาพของวิถีชีวิตที่มีคุณค่ามาก ถือเป็นความภาคภูมิใจของผู้ริเริ่ม และสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างมาก ที่ได้ร่วมกันสร้างกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็ง สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างมั่นคง และยังคงได้ร่วมอนุรักษ์ วัฒนธรรมการตำข้าว ของคนโบราณเอาไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็น

ข้าวเม่า

วิถีชุมชนบ้านเนินสะอาด

ด้วยอาชีพหลักของคนในชุมชน คือ การทำนา ปลูกข้าว และมีการแปรรูปเป็นข้าวเม่าน้ำนม จึงเกิดแนวคิดในการสร้างอาชีพแปรรูปจากข้าวเหนียวเป็นข้าวเม่าน้ำนม ซึ่งผู้ริเริ่มคือ คุณสมคิด ต้นเอง (ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวเม่าน้ำนม 100%) ซึ่งคุณสมคิดเป็นคนในพื้นที่ และเห็นว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาปลูกข้าว เวลานำข้าวไปขายไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ขึ้นอยู่กับผู้ซื้อ จึงเกิดแนวคิดในการนำข้าวมาแปรรูป สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับข้าว จึงกลายเป็น “ข้าวเม่าน้ำนม” ถือเป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชนนี้ที่สืบทอดกันมายาวนาน กลุ่มวิสาหกิจข้าวเม่าน้ำนม มีสมาชิกจำนวน 50 คน ซึ่งเป็นการรวมคนในชุมชน เวลาได้ผลผลิตก็สามารถนำมาจำหน่ายให้กับกลุ่มในรูปแบบวัตถุดิบเพื่อแปรรูปหรือแปรรูปเป็นข้าวเม่าน้ำนมแล้ว เพื่อจัดจำหน่ายต่อไป

ซึ่งราคาขายข้าวเม่าน้ำนม จะอยู่ที่ประมาณ 200-250 บาท / กิโลกรัม ข้าวเม่าน้ำนม 100% เป็นที่ยอมรับว่ามีคุณค่าทางโภชนาการสูง ทั้งธาตุเหล็ก แคลเซียม วิตามินเอ ฯลฯ สำหรับลูกค้าของกลุ่มวิสาหกิจข้าวเม่าน้ำนม 100% มีทั้งลูกค้าในประเทศ และต่างประเทศ โดยเฉพาะส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกา โดยได้รับการสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ปัจจุบันยอดผลผลิตยังไม่เพียงพอต่อจำนวนยอดสั่งซื้อ และต้องมีการสั่งซื้อล่วงหน้า ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่มีแหล่งน้ำไม่เพียงพอ ปริมาณการผลิตจึงต้องจัดสรรตามลำดับการสั่งซื้อของลูกค้า

แนวคิดในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน (ข้าวเม่า)

เพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์

ข้าวเม่าก็คือข้าวเหนียวซึ่งจะถูกเก็บเกี่ยวในช่วงที่ออกรวงข้าวตั้งแต่ยังเป็นข้าวน้ำนมอ่อนซึ่งมีสีเขียว แล้วนำมาปั่นแยกเมล็ดข้าวออกจากรวง คัดแยกเมล็ดข้าวน้ำนมที่เต่งตึงโดยการนำไปนึ่งเพื่อทำให้ข้าวเปลือกสุก จากนั้นนำไปคั่วแล้วผึ่งให้เย็น และตำข้าวในครกกระเดื่องเพื่อกะเทาะแยกเปลือกออกจากกัน ทำให้ได้ข้าวเม่าสด ในระยะเวลา 1 ปี สามารถทำนาข้าวเหนียวเก็บเกี่ยวได้ 1-2 รอบ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำที่ใช้ในการเกษตร

ปัญหาที่พบในการลงพื้นที่เป็นเรื่องของอุปสงค์อุปทาน ถ้าข้าวเม่ามีจำนวนน้อย และมีความต้องการจากตลาดสูง ข้าวเม่าก็ยังขายได้ แต่ถ้าข้าวเม่ามีปริมาณมากกว่าที่ตลาดต้องการ ราคาจะตกลงและขายออกยาก ดังนั้นการแปรรูปข้าวเม่าให้เป็นผลิตภัณฑ์อื่นนั้นทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าในตัวผลิตภัณฑ์ทำให้มีราคาสูงขึ้นและเพิ่มความน่าสนใจในตัวผลิตภัณฑ์นั้นๆด้วย

กลุ่มประชาชนครัวเรือนเป้าหมายพร้อมกับทีมงานคณะวิทยาการจัดการ จึงมีความต้องการร่วมกันต่อยอดคุณค่าของข้าวเม่านี้โดยการสร้างตราสินค้าและแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวเม่า เพื่อสร้างเป็นสินค้าชุมชนที่สื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน วิถีชุมชน และถือเป็นของดีบ้านเนินสะอาดแห่งนี้ เพื่อวางขายเข้าสู่ตลาดต่อไป

การเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนในชุมชน

การรวมกันของประชาชนในชุมชนกับทีมงานคณะวิทยาการจัดการ

หัวหน้าชุมชนกับการมีส่วนร่วมในการร่วมกิจกรรม

การมีส่วนร่วมกันของประชาชนในชุมชน

ประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านเนินสะอาด ตำบลเมืองไผ่ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เป็นเลือกกลุ่มประชาชนที่มีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แล้วคัดเลือกกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายทั้งหมด 15 คนเพื่อดำเนินโครงการในระยะที่ 2 คนในชุมชนมีการให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมต่างๆจะเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนาตนเอง หรือกิจกรรมเพื่อสังคม คนในชุมชนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

ทีมงานคณะวิทยาการจัดการได้เริ่มดำเนินงานร่วมกับชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายในชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านเนินสะอาด ตำบลเมืองไผ่ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว เริ่มต้นด้วยเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย การประชุมเชิงปฏิบัติการ ระดมสมองความคิดเห็น และกิจกรรมการถอดบทเรียนจากกลุ่มครัวเรือนเป้าหมาย และจัดเวทีนำเสนอแนวคิดในการสร้างตราสินค้า และพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เพื่อเชื่อมโยงคุณค่าของผลิตภัณฑ์กับผู้บริโภค เกิดเป็นกิจกรรมการแปรรูปพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากข้าวเม่า ได้แก่ ข้าวเม่าทรงเครื่อง

แนวทางการออกแบบตราสินค้า บรรจุภัณฑ์ และการพัฒนาบรรจุภัณฑ์

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้คำถามในการสนทนากลุ่ม และการถอดบทเรียนหลังจากที่ได้ทำกิจกรรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกัน พร้อมกับการให้ความรู้เรื่องบรรจุภัณฑ์ ทั้งในด้านการบรรจุภัณฑ์ การหีบห่อเพื่อรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ กลุ่มครัวเรือนเป้าหมายที่เข้าร่วมนั้นต่างมีความคิดเห็นว่าจะต้องสร้างตราสินค้าเพื่อสื่อถึงผลิตภัณฑ์แปรรูปที่ได้ผลิตขึ้น ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่สำคัญในการสร้างตราสินค้าและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ขึ้นเพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวเม่า ได้แก่ กำหนด ชื่อผลิตภัณฑ์เป็นข้าวเม่าทรงเครื่อง รูปภาพข้าวเม่า รูปแบบ-รูปทรงบรรจุภัณฑ์ การคำนึงถึงต้นทุนบรรจุภัณฑ์ และการคัดเลือกบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

ทีมงานคณะวิทยาการจัดการสามารถนำไปสรุปวิเคราะห์จากเวทีสนทนากลุ่มร่วมกันออกแบบร่างตราสินค้าที่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ชุมชนและคุณค่าของผลิตภัณฑ์ได้ ซึ่งผลการพัฒนารูปแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ พบว่า อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนบ้านเนินสะอาดหรือบ้านยางเอน คือ ต้นยางเอน และต้นข้าวเม่า รูปทรงที่โดดเด่นของกลุ่มครัวเรือนเป้าหมาย คือ รูปแบบทรงกลม ข้าวเม่าทอดบ้านเนินสะอาด ซึ่งเป็นรูปทรงที่เข้ากับบรรจุภัณฑ์ทรงกลมด้วย และมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ รูปต้นข้าวเม่า ทั้งนี้ทำให้กลุ่มครัวเรือนเป้าหมายได้ประโยชน์สามารถนำไปสู่การพัฒนาออกแบบต่อไป

ออกแบบกราฟิกตราสินค้าบนบรรจุภัณฑ์จากข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากเวทีสนทนากลุ่ม

จากข้าวเม่าสู่ผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวเม่าทรงเครื่อง เพิ่มมูลค่าและเพิ่มรายได้

จากการสัมภาษณ์ข้อคิดเห็นของกลุ่มที่สะท้อนถึงการนำโครงการครั้งนี้ทำให้พบว่า กลุ่มครัวเรือนเป้าหมายอยากให้ส่งเสริมและสนับสนุนการเสริมอาชีพ หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานที่ผ่านมา สิ่งที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนมากขึ้นนั่นคือ การยอมรับของกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายที่เปิดใจรับการส่งเสริมพัฒนา ทั้งความรู้ การต่อยอดการทำมาหากินด้วยการแปรรูปอาหาร การประกอบอาชีพผ่านโครงการส่งเสริมแบบนี้ ซึ่งสะท้อนเป็นเสียงเดียวกันว่า ได้รับประโยชน์มากมาย ต้องขอบคุณใหม่ และยังเป็นภาระกระตุ้นคนในชุมชนให้ตระหนักถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และจุดแข็งสิ่งทีโดดเด่นของชุมชนที่ควรต้องรักษาต่อยอดไป และอีกสิ่งหนึ่งที่ได้รับมาโดยตลอดโครงการนี้ คือ ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน กลุ่มครัวเรือนเป้าหมาย และที่สำคัญนั่นคือ ผู้นำที่เข้มแข็งและมีทัศนคติที่ดีพร้อมต่อการปรับตัวอยู่เสมอ

ความสำเร็จของโครงการนี้

ต้นทุนผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์และตราสินค้าเพื่อจุดจุ่มทุนในการทำผลิตภัณฑ์แปรรูป

วัตถุดิบ	จำนวน	ราคา/หน่วย (บาท)	รวมเป็นเงิน (บาท)
ข้าวเม่า	3 กิโลกรัม	200	600
หมี่ขาวแห้ง	3 ห่อ	50	150
น้ำตาลทราย	3 กิโลกรัม	25	75
เกลือป่น	1 ซอง	10	10
งาขาว	1 กิโลกรัม	100	100
รสดี	2 ซอง	30	60
กุ้งแห้งขาว	500 กรัม	400	400
รวม			1,395

ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการผลิต สามารถบรรจุใส่บรรจุภัณฑ์ขนาด 200 กรัมได้จำนวน 60 กล่อง มีค่าบรรจุภัณฑ์อยู่กล่องละ 4 บาท และตราสินค้า 1.5 บาท/ชิ้น คิดเป็นต้นทุนรวมทั้งหมดเป็นเงิน 1,725 บาท สามารถผลิตได้ 60 กล่อง เฉลี่ยกล่องละ 28.75 บาทนำไปจำหน่ายในราคากล่องละ 35 บาท คิดเป็นรายได้ 2,100 บาท คิดเป็นกำไร $2,100 - 1,725 = 375$ บาท คิดเป็นร้อยละ 17.85 ของรายได้ที่เพิ่มขึ้นซึ่งประชาชนสามารถสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม (Value Added) และเกิดผลิตภัณฑ์ของชุมชน 1 อย่างถือว่าบรรลุตามเป้าหมายของวัตถุประสงค์

ภาพความสำเร็จสำหรับโครงการนี้

รายละเอียดของโครงการ

ผู้รับผิดชอบโครงการ

อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ

1. อาจารย์วัชรพล วงศ์จันทร์
อาจารย์ประจำสาขาการจัดการโลจิสติกส์และซัพพลายเชน
2. อาจารย์ ดร.ฉันทธร ตินภพ
อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการทั่วไป
3. อาจารย์ปรียากร สว่างศรี
อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี
4. อาจารย์ ดร.อัญชลี เขาวราช
อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่
5. อาจารย์ถิรนนท์ ทิวราตรีวิทย์
อาจารย์ประจำสาขาการจัดการโลจิสติกส์และซัพพลายเชน

ที่มาและความสำคัญ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นมหาวิทยาลัยที่พระราชทานพระสงฆ์ให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547 มาตรา 7 ที่ระบุให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเสริมพลังปัญญาของแผ่นดิน ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์เพื่อยกคุณภาพมาตรฐานมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่คุณภาพเป็นเลิศ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตสู่บัณฑิตอย่างมืออาชีพ การยกคุณภาพมาตรฐานชีวิตของชุมชน ท้องถิ่น และพื้นที่ให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน พร้อมทั้งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนางานพันธกิจสัมพันธ์ และถ่ายทอด เผยแพร่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีกลยุทธ์ในการสร้างเครือข่ายชุมชนนักปฏิบัติจากภายในและภายนอก เพื่อร่วมกันศึกษาแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นและเสริมพลังให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน ให้มีความสำคัญในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

ผลสำรวจชุมชนและครัวเรือนเป้าหมายในหมู่ที่ 2 บ้านเนินสะอาด ตำบลเมืองใหม่ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว ซึ่งในชุมชนนี้มีจำนวนครัวเรือนตามทะเบียนราษฎร์ทั้งหมด 200 ครัวเรือน แต่มีผู้อาศัยจริงจำนวน 150 ครัวเรือน และครัวเรือนที่ตกเกณฑ์หรือมีความยากจนจำนวน 100 ครัวเรือน ทีมงานของคณะวิทยาการจัดการได้ลงพื้นที่สำรวจชุมชนหมู่ที่ 2 บ้านเนินสะอาด พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนาปลูกข้าวเฒ่า บางส่วนปลูกข้าวหอมมะลิ และประกอบอาชีพอื่นๆ ได้แก่ ค้าขาย รับจ้าง ตัดเย็บเสื้อผ้า ภูมิปัญญาของชุมชนบ้านเนินสะอาดคือการทำข้าวเฒ่า ทูทางสังคมมีการรวมกลุ่มอาชีพและจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวเฒ่า 100% จากการพูดคุยกับคนในชุมชนได้ทราบถึงปัญหาของชุมชนที่มีผลกระทบต่อการทำเกษตร การปลูกข้าวเฒ่าคือการขาดแหล่งน้ำ จึงไม่สามารถปลูกข้าวเฒ่าได้ตลอดทั้งปี ทำให้ได้ผลผลิตข้าวเฒ่าเพียงปีละ 1-2 ครั้งเท่านั้น และชุมชนบ้านเนินสะอาด ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนเป้าหมาย 3 ครัวเรือนและคนในชุมชนที่มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จำนวน 15 ราย ดังนั้นจึงมีความเห็นพ้องร่วมกันที่จะต้องจัดให้มีการให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน การคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ชุมชน การแปรรูปและบรรจุภัณฑ์สำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชน (ข้าวเฒ่า)

ดังนั้น คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงได้จัดทำโครงการสร้างเครือข่ายชุมชนนักปฏิบัติเพื่อร่วมกันศึกษาแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นเสริมพลังให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้คนในชุมชนสามารถบริหารจัดการชีวิตตนเองได้อย่างสมดุลและมีความเหมาะสม สามารถดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มคุณค่าและมูลค่า เสริมเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง นำไปสู่การพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนได้อย่างยั่งยืน ส่งผลให้ชุมชนหมู่บ้านมีคุณภาพชีวิตและรายได้ที่เพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเสริมสร้างความรู้ทักษะด้านเศรษฐกิจพอเพียง การตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนและการคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ชุมชนให้แก่กลุ่มเป้าหมาย
2. เพื่อพัฒนาอาชีพเสริมสร้างรายได้จากผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวเฒ่าให้กับกลุ่มอาชีพ/ครัวเรือนที่เป็นเป้าหมาย
3. เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มอาชีพ/ครัวเรือนที่เป็นเป้าหมาย

การเพิ่มรายได้ของกลุ่มเป้าหมาย

เดิมกลุ่มเป้าหมายมีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 4,000 บาทต่อครัวเรือน หลังจากได้ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวเฒ่าและนำไปจำหน่ายทำให้กำไรต่อครั้งในการผลิตอยู่ที่ 17.85% ต่อรอบ เมื่อคิดเป็นรายได้จะเพิ่มขึ้น 9.375% ต่อครัวเรือนของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

แนวทางการต่อยอดโครงการในอนาคต

1. เพิ่มการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและแปลกใหม่ เช่น ไอศกรีมข้าวเฒ่า เพราะสามารถรับประทานได้ทุกเพศทุกวัย เข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้กว้างกว่า
2. การถนอมข้าวเฒ่าให้อยู่ได้นานขึ้นและคงความใหม่ไว้ โดยการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และระบบการผลิต
3. การเพิ่มช่องทางการขายต่างๆ ให้ลูกค้าสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ของพื้นที่ได้